

Miten sosiaalista kuntoutusta kehitetään osana sote-keskuksia?

Pekka Karjalainen, THL
Sosiaalihuollon kehittämisohjelma

Aikuisten sosiaalinen kuntoutus sotessa
NYT! -webinaari 6.6.2022

 Sosiaalihuollon
kehittämisohjelma

Sote-uudistus
Tulevaisuuden
sosiaali- ja terveyskeskus

Miten sosiaalista kuntoutusta kehitetään osana sote-keskuksia?

- Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin (THL) käyttöönottoon osallistuu osana Sosiaalityön vaikuttavat toimintamallit –työpajasarjaa 9 hyvinvointialuetta (Etelä-Pohjanmaa, Etelä-Savo, Helsinki, Pirkanmaa, Satakunta, Keski-Suomi, Keski-Pohjanmaa, Lappi ja Pohjois-Karjala)
- Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen on maininnut Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelman täydennyshaun suunnitelmassa viisi hyvinvointialuetta (Kanta-Häme, Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Pohjanmaa, Päijät-Häme ja Varsinais-Suomi), esim.
 - Laaditaan ja otetaan käyttöön kuntoutuspalvelujen yhteensovitettu ohjausmalli sotevastaanotoilla asiakkaan ohjaamisessa mielenterveys- tai päihde -kuntoutuksen, lääkinnällisen, toiminnallisen, sosiaalisen tai muun kuntoutuksen palveluihin (Keski-Pohjanmaa)
 - Sosiaalisen kuntoutuksen saatavuutta ja palvelujen edellytyksiä tarjota psykososiaalista tukea parannetaan kouluttamalla henkilöstö näyttöön perustuviin menetelmällisiin työtapoihin (Päijät-Häme)
 - Määritellään sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan alueellinen palvelukokonaisuus sekä luodaan ehdotus sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisen maakunnallisesta mallista (Varsinais-Suomi)
- Lisätietoja: Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelman hankesuunnitelmat löytyvät Innokylästä: <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/kansallinen-tulevaisuuden-sosiaali-ja-terveyskeskus-ohjelma>

Sosiaalityön vaikuttavat toimintamallit -työpajasarjan tavoite ja toteutus

- Työpajasarjassa mallinnetaan ja laaditaan ohjelmateoria sosiaalisen kuntoutuksen, etsivän sosiaalityön ja matalan kynnyksen sosiaalityön toimintamalleille
- Työpajasarjalla tuetaan näiden toimintamallien käyttöönottoa ja arviointia hyvinvointialueilla
- Kokemusten ja arvioinnin perusteella toimintamallien kuvauksia ja ohjelmateoriaa tarkennetaan
- Työpajasarjan aikana tehdään myös implementointi- ja arviointitutkimusta

Toimintamallin elementit - ohjelmateoria

Ohjelmateorialla tarkoitetaan oletuksia siitä, mikä toimii, keiden kohdalla, mihin tarpeisiin ja missä olosuhteissa.

- **Toimintaympäristö ja toimijat**

- Esim. Toimintakulttuuri, organisaatio, johtaminen

- **Resurssit**

- Esim. henkilöstö, osaaminen, tilat, välineet

- **Ydinelementit ja ohjelmateoria**

- Jotta voidaan puhua tietoon perustuvasta (tai tietoa hyödyntävästä) toimintamallista, sillä tulee olla sovittuna tietyt **ydinelementit** ja **ohjelmateoria**, joka rakentuu ydinelementtien, mallin keskeisten periaatteiden ja reunaehtojen pohjalta.

- **Mekanismit**

- Mekanismi on ”toimintojen aikaansaama vastakaiku osallisissa” - ei siis ole esim. menetelmä
- Vasta mekanismit tuottavat vaikutuksia (esim. asiakkaan tietoisuus ongelmien ratkaisumahdollisuuksista on lisääntynyt) → asiakas motivoituu hakemaan muutosta elämäntilanteeseensa
- Mekanismi voi toimia sosiaalisia ongelmia lisäävänä tai vähentävänä
- Mekanismi toimii tietyssä toimintaympäristössä ja tiettyjen henkilöiden tai asiakasryhmien kohdalla

- **Toimintamallin tulokset**

- Toimintamallin tuottamat tulokset + asiakaskohtaiset tulokset

Fideliteetti ja adaptaatio

- **Menetelmäuskollisuus on edellytys tulosten ja vaikutusten arvioinnille**
 - Menetelmäuskollisuus kuvaa sitä, kuinka pitkälle mallin käyttäjät toteuttavat mallia suunnitellun kaltaisena (Carroll ym. 2007, Isokuortin & Aaltion 2021 mukaan).
 - Toimintamalli toimii toivotulla tai oletetulla tavalla vain silloin, kun sen ydinelementit toteutuvat oikein.
- **Adaptaatio**
 - Ainoastaan muutokset, jotka voivat parantaa mallin vaikuttavuutta tietyssä toimintaympäristössä, ovat perusteltuja. Tällöin puhutaan adaptaatiosta. (Ks. Isokuortti & Aaltio 2021)

Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalli

Toimintaympäristö ja toimijat	Resurssit	Ydinelementit	Mekanismi	Toimintamallin tulokset
<ul style="list-style-type: none"> Asiakaslähtöinen ja osallisuutta tukeva palvelukulttuuri Monitoimijuus Johdon tuki ja yhteensovittama johtaminen Toteutuu osana soveltuvaa palvelukokonaisuutta 	<ul style="list-style-type: none"> Henkilöstö Osaaminen Toimintatilat Tietotekniset välineet 	<ul style="list-style-type: none"> Kuntoutuksellisten tarpeiden selvittäminen Suunnitelmallisuus Tehostettu yksilötyö Ryhmätoiminta 	<ul style="list-style-type: none"> Systemaattinen työote Henkilökohtaisesti räätälöity tuki ja ohjaus Luottamuksen syntyminen Vertaistuki Monialainen yhteistyö 	<ul style="list-style-type: none"> Asiakaskohtaiset tavoitteet on saavutettu Osallisuus on vahvistunut Arki on sujuvaa Työikäisten kuntoutuspalveluiden ammattilaisten yhteistyö peruspalveluissa on sujuvaa
Paikalliset adaptaatiotarpeet ja -ratkaisut, esim. <ul style="list-style-type: none"> MTP-osaamisen tarve Liikkuvan työn edellyttämä minibussi jne. Digi-ratkaisut harvaan asutuilla alueilla 		X	X	X

1. Kuntoutuksellisten tarpeiden selvittäminen

- Osa monialaista kuntoutusjärjestelmää → selvitetään asiakkaan tarpeet ja mahdollisuudet saada kuntoutusta terveystalvvelujärjestelmässä mutta myös laajemmin esimerkiksi työ- ja elinkeinohallinnosta tai eläke- ja sosiaalivakuutusjärjestelmästä (STM 2017, 56). Huolellinen, erityyppisten kuntoutustarpeiden selvittäminen edellyttää riittävän paneutuvaa työskentelyä.
- Sosiaalisen kuntoutuksen palvelu on järjestetty eri tavoin eri kunnissa. Joissakin kunnissa asiakkaan omatyöntekijänä toimiva sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja tarjoaa itse sosiaalisen kuntoutuksen palvelua, kun taas toisissa kunnissa asiakas ohjataan sosiaalisen kuntoutuksen työntekijälle.
- Käynnistetään palvelutarpeen arvioinnin perusteella, ja toimintamallin mukaisesta tuesta tehdään päätös (SHL 17 §). Riippuen sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseen liittyvästä työnjaosta, erityyppisten kuntoutuspalveluiden selvitystyötä voi tehdä omatyöntekijä jo osana asiakkaan palvelutarpeen arviointia tai sitä voidaan tehdä paneutuvammin vasta asiakkaan siirryttyä sosiaalisen kuntoutuksen työntekijälle. Muiden kuntoutuspalveluiden tarpeen arvioiminen ja asiakkaalle annettava tuki niihin hakeutumisessa voi olla perusteltu sosiaalisen kuntoutuksen tavoite, koska sosiaalisen kuntoutuksen aikana asiakkaan toimintakykyä voidaan selvittää systemaattisella tavalla ja erilaisia työvälineitä hyödyntäen.

2. Suunnitelmallisuus

- Kuntoutus on aina suunnitelmallinen ja tavoitteellinen prosessi. Sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallissa (THL) laaditaan asiakkaan kanssa asiakassuunnitelma, jossa asetetaan tavoitteet sosiaalisen kuntoutuksen jaksolle ja määritellään keinot niiden saavuttamiseksi. Vaikka kuntoutus on suunnitelmallista ja tavoitteellista, samalla suunnitelmallisen työn tulee olla joustavaa; tavoitteet ja keinot voivat täsmentyä työskentelyn aikana.
- Jos omatyöntekijä ja sosiaalisen kuntoutuksen työntekijä ovat eri henkilöitä, on olennaista, että he tekevät tiivistä yhteistyötä sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteiden asettamisessa, asiakassuunnitelman laatimisessa ja sen arvioinnissa.

3. Tehostettu yksilötyö

- Voi olla sosiaalityötä tai sosiaaliohjausta, joka perustuu säännöllisiin tapaamisiin sosiaalialan ammattilaisen kanssa. Keskiössä ovat psykososiaalinen tuki, valmentava työote sekä arkitaitojen vahvistaminen. Työote vaatii asiakaslähtöisyyttä, ja siihen kuuluu myös asiakkaan osallisuuden huomioiminen ja vahvistaminen.
- Toteutuu tarpeenmukaisen tiiviinä yhteisenä työskentelynä ja vuorovaikutuksena. Tässä vaiheessa toimintamallin kuvauksessa ei ole määritelty tapaamisvälejä tai -määriä, mutta tyypillisesti tehostetun yksilötyön jaksot ovat voineet sisältää tapaamisia vähintään viikoittain. Työn intensiteetti on otettava huomioon asiakasmäärissä.
- Tapaamiset voivat toteutua asiakkaan omassa elinpiirissä asiakkaan toivomalla tavalla. Tapaamispaikkana voi olla sosiaalitoimiston tilojen lisäksi esimerkiksi asiakkaan koti, kahvila tai taidemuseo. Asiakkaan kanssa voidaan myös lähteä vaikkapa kävelylle.
- Voi lisäksi olla asiakkaan kanssa yhteistä asiointia ja muiden arjen taitojen harjoittelua ja siihen voi myös kuulua asiakkaan ammattilaisverkostojen selvittäminen, kokoaminen ja verkostotapaamiset asiakkaan kanssa.
- Voi olla toiminnallista, ja siinä voidaan käyttää erilaisia työmenetelmiä ja -välineitä.

4. Ryhmätoiminta

- Keskeistä sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa tukeminen ja ryhmätoiminta. Tälle toimintamallille on ominaista, että siinä yhdistyy sekä tehostettu yksilötyö että ryhmätoiminta, jotka voivat asiakkaan palvelujakson aikana vuorotella jaksoina tai toteutua samanaikaisesti.
- Ryhmätoiminnan toteutustapaa ei ole tarkemmin määritelty. Ryhmänohjaajana voi toimia sama sosiaalialan ammattilainen, joka tarjoaa tehostettua yksilötyötä. Kyseessä voivat olla myös eri sosiaalihuollon ammattihenkilöt. Joka tapauksessa myös ryhmänohjaajat antavat yksilökohtaista tukea ja neuvontaa.
- Ryhmätoiminnan toteutuksessa ja käytettävissä menetelmissä on olennaista, että ne tukevat asiakkaiden yksilöllisiä tavoitteita, osallisuutta ja arjen sujumista. Ryhmässä voidaan hyödyntää vertaistuellisia keskusteluja, toiminnallisia, pelillisiä tai taidelähtöisiä menetelmiä taikka tehdä yhdessä vierailukäyntejä, retkiä tai muita osallistujille mielekkäitä asioita.
- Koska sosiaalisessa kuntoutuksessa korostuu osallisuuden vahvistaminen, myös ryhmätoiminnan sisältöä voi suunnitella yhdessä asiakkaiden kanssa, ja siitä on tärkeää kerätä jatkuvasti palautetta. Ryhmässä on aina läsnä vertaistuellinen elementti, mutta lisäksi ryhmän suunnitteluun tai ohjaamiseen voi osallistua kehittäjäasiakkaita tai kokemusasiiantuntijoita.

Lähteet

- Carroll, Christopher & Patterson, Malcolm & Wood, Stephen & Booth, Andrew & Rick, Jo & Balain, Shashi (2007) A conceptual framework for implementation fidelity. Implementation Science: IS, 2 (1), 40–40.
- Isokuortti, Nanne & Aaltio, Elina (2021) Implementointitutkimuksesta tukea sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön kehittämiseen. Yhteiskuntapolitiikka 2/2021, 229–234.
- STM (2017) Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5.
- [Sosiaalityön vaikuttavat toimintamallit -sivusto \(THL\)](#)
- Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelman hankesuunnitelmat Innokylässä:
<https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/kansallinen-tulevaisuuden-sosiaali-ja-terveyskeskus-ohjelma>

Kiitokset!